

Jan Krzymański, Jadwiga Stuczyńska

Związek Twórców Odmian Roślin Uprawnych

Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin, Oddział w Poznaniu

Definicje autora, twórcy i hodowcy odmiany roślino uprawnej w ustawodawstwie polskim

Definitions of author, creator (originator) and breeder of plant variety (cultivar) in Polish legislation

Słowa kluczowe: ochrona prawna odmiany, hodowla roślin, nasiennictwo,

Używane w polskim ustawodawstwie terminy autor odmiany lub twórca odmiany są zamienne i w sposób jednoznaczny oznaczają osobę fizyczną, która wyhodowała lub odkryła i opracowała (wyprowadziła) odmianę (pierwotny hodowca).

Natomiast termin hodowca odmiany jest wieloznaczny i może oznaczać osobę, która:

- 1) zachowuje odmianę i prowadzi jej produkcję nasienną;
- 2) posiada materiały hodowlane i ich dokumentację;
- 3) posiada prawo do uzyskania wyłącznego prawa do odmiany, a więc osobę, która:
  - a) wyhodowała lub odkryła i opracowała odmianę, albo
  - b) jest lub była pracodawcą osoby, o której mowa poprzednio, albo zawarła umowę, w ramach której inna strona tej umowy wyhodowała albo odkryła i wyprowadziła odmianę, albo
  - c) jest następcą prawnym osób, o których mowa w punktach 1), 3a) lub 3b).

Key words: plant variety rights (acts), plant breeding, seed production, seed industry

Used in Polish legislation terms „autor odmiany” (variety author, original breeder, ursprungzuechter) or „twórca odmiany” (variety creator) mean univocally the person who bred, or discovered and developed a variety.

The term „hodowca odmiany” (variety breeder) have in Polish legislation several meanings. He can be:

- 1) the person maintaining the variety (seed producer);
- 2) the person who is owner of the plant materials and their pedigree books,
- 3) the person who has “breeder’s right” to variety what means:
  - a) the person who bred, or discovered and developed a variety, or
  - b) the person who is or was the employer of the aforementioned person or who has commissioned the latter’s work, or
  - c) the successor in title of the person aforementioned at the 1) or, 3a) or 3b) cases.

Wstęp

Polskie ustawodawstwo w zakresie ochrony prawnej odmian roślin stosowało i stosuje pewne określenia, które nie zawsze są jednoznaczne i nie w pełni są równoważne ze słownictwem angielskim, niemieckim czy francuskim. Definicje autora, twórcy i hodowcy odmiany rośliny uprawnej znajdujemy w aktach prawnych, których zestawienie zostało podane poniżej.

Wypisy z aktów prawnych

Pierwszym aktem prawnym był **dekret o nasiennictwie** z dnia 2 lutego 1955 roku (Dz.U. nr 6, poz. 33). W dekrete tym znajdujemy następujące definicje:

- Art. 3. ust. 1. Osoba fizyczna lub zespół osób fizycznych, które pracą swą doprowadziły do wytworzenia nowej odmiany oryginalnej, są **autorem tej odmiany**.*
2. *Autor odmiany oryginalnej jak również inne osoby fizyczne, które utrzymują istniejące odmiany na osiągniętym poziomie ich wartości gospodarczej lub też tę odmianę udoskonalają (**hodowcy**), korzystają z uprawnień określonych w dekrete.*

Drugim aktem prawnym była **ustawa o hodowli roślin i nasiennictwie** z dnia 16 lutego 1961 roku (Dz.U. nr 10, poz. 54).

- Art. 3.1. Osoba fizyczna lub zespół osób fizycznych, które pracą swą doprowadziły do wytworzenia nowej odmiany oryginalnej, jest **autorem odmiany**.*
2. *Autor odmiany oryginalnej, jak również inne osoby fizyczne, które utrzymują istniejącą odmianę oryginalną lub selekcyjonowaną na osiągniętym poziomie jej wartości gospodarczej lub też tę odmianę udoskonalają, są **hodowcami tej odmiany***

Trzecim aktem prawnym była **ustawa o nasiennictwie** z dnia 10 października 1987 roku (Dz.U. nr 31, poz. 166). Ustawa ta miała dostosować ustawodawstwo polskie do konwencji UPOV w wersji z 1978 r. ((International Convention for the Protection of New Varieties of Plants of December 2, 1961 as Revised at Geneva on November 10, 1972, on October 23, 1978).

Art. 2.1. Użyte w ustawie określenia oznaczają:

- ...
- 12) **hodowca odmiany**, zwany dalej „hodowcą” — osobę prawną lub fizyczną, która jest właścicielem roślinnych materiałów hodowlanych i dokumentacji dotyczącej hodowli odmiany i prowadzi hodowlę tej odmiany.
- 13) **autor odmiany oryginalnej**, zwany dalej „autorem” — osobę fizyczną, która w sposób twórczy doprowadziła do wytworzenia odmiany oryginalnej.

nalnej, oceniła jej wartość gospodarczą, a w przypadku mieszańca — osobę, która:

- a) określiła jego formułę lub
- b) w sposób twórczy doprowadziła do wyhodowania jednego lub więcej jego składników pierwotnych.

Art. 7.

...

2. **Hodowcą uprawnionym** do zgłoszenia wniosku o wpisanie odmiany oryginalnej do rejestru jest:

- 1) **autor**, który prowadzi hodowlę odmiany i jest właścicielem roślinnych materiałów hodowlanych oraz dokumentacji dotyczącej odmiany, lub
- 2) **pracodawca autora** — jeżeli odmiana została wytworzona przez autora w ramach obowiązków wynikających ze stosunku pracy, lub
- 3) **zleceniobiorca** — jeżeli odmiana została wytworzona przez autora w wyniku wykonania umowy, chyba że strony postanowiły inaczej.

Czwartym aktem prawnym była **ustawa o nasiennictwie** z dnia 24 listopada 1995 r. (Dz.U. nr 149, poz. 724). Ustawa ta miała dostosować ustawodawstwo polskie do konwencji UPOV w wersji z 1991 roku (International Convention for the Protection of New Varieties of Plants of December 2, 1961 as Revised at Geneva on November 10, 1972, on October 23, 1978, and on March 19, 1991).

Art. 2.1. Użyte w ustawie określenia oznaczają:

...

- 4) **twórca odmiany**, zwany dalej „twórcą” — osobę fizyczną, która wytworzyła lub odkryła odmianę oryginalną, a w przypadku mieszańca — osobę fizyczną, która wytworzyła lub odkryła jedną lub więcej zbiorowości roślin wykorzystywanych przy rozpoczynaniu cyklu wytwarzania mieszańca lub określiła sposób i kolejność krzyżowania tych zbiorowości,
- 5) **hodowca odmiany**, zwany dalej „hodowcą” — osobę, która jest właścicielem roślin tej odmiany lub ich części oraz dokumentacji niezbędnej do prowadzenia hodowli zachowawczej odmiany,

...

Art. 24.2. **Hodowca odmiany**, któremu przysługuje wyłączne prawo, lub jego następca prawny zwany jest dalej „**uprawnionym hodowcą**”.

Piątym aktem prawnym była **ustawa** z dnia 15 września 2000 r. **o zmianie ustawy o nasiennictwie** (Dz.U. Nr 88, poz. 984, tekst jednolity Dz.U. z 2001 r. nr 53, poz. 563).

Art. 2.1. Użyte w ustawie określenia oznaczają:

...

- 7) **hodowca odmiany**, zwany dalej „hodowcą” — osobę, która:

- a) wyhodowała lub odkryła i ujawniła odmianę lub
  - b) jest pracodawcą lub zleceniodawcą osoby, o której mowa w lit. a),
lub
  - c) jest prawnym następcą osób, o których mowa w lit. a) i b),
- 8) **twórca odmiany**, zwany dalej „twórcą” — osobę fizyczną, która na podstawie umowy o pracę lub innej umowy wyhodowała lub odkryła odmianę, a w przypadku mieszańca również jeżeli wyhodowała lub odkryła składnik mieszańca wykorzystywany przy rozpoczynaniu cyklu hodowania mieszańca lub określiła sposób krzyżowania składników mieszańca.

Szóstym aktem prawnym jest **ustawa** z dnia 26 czerwca 2003 roku o **ochronie prawnej odmian roślin** (Dz.U. nr 137, poz. 1300).

Art. 2.1. W rozumieniu ustawy określenie:

...

- 7) **hodowca** — oznacza osobę, która:
- a) wyhodowała albo odkryła i wyprowadziła odmianę albo
  - b) jest lub była pracodawcą osoby, o której mowa w lit. a, albo zawarła umowę, w ramach której inna strona tej umowy wyhodowała albo odkryła i wyprowadziła odmianę, albo
  - c) jest następcą prawnym osób, o których mowa w lit. a lub lit. b.

Siódmym aktem prawnym jest **ustawa** z dnia 26 czerwca 2003 roku o **nasiennictwie** (Dz.U. nr 137, poz. 1299).

Art. 2.1. W rozumieniu ustawy określenie:

...

- 20) **hodowca** — oznacza osobę, która:
- a) wyhodowała albo odkryła i wyprowadziła odmianę albo
  - b) jest lub była pracodawcą osoby, o której mowa w lit. a, albo zawarła umowę, w ramach której inna strona tej umowy wyhodowała albo odkryła i wyprowadziła odmianę, albo
  - c) jest następcą prawnym osób, o których mowa w lit. a lub lit. b,
albo
  - d) zachowuje odmianę.

Ósmym aktem oprawnym jest **ustawa** z dnia 9 czerwca 2006 roku o **zmianie ustawy o ochronie prawnej odmian roślin i ustawy o nasiennictwie** (Dz.U. nr 126, poz. 877).

Zmiany wprowadzone tą ustawą zostały uwzględnione przy wypisach z poprzednich ustaw.

Konwencja UPOV (International Convention for the Protection of New Varieties of Plants) (of December 2, 1961, as revised at Geneva on November 10, 1972, on October 23, 1978, and on March 19, 1991)

*Artykuł 1. Definicje:
dla potrzeb tego Aktu:*

...
iv „**hodowca**” oznacza
osobę, która wyhodowała lub odkryła i wyprowadziła odmianę,
osobę, która jest pracodawcą wymienionej powyżej osoby lub która
zleciła wykonanie powyższej pracy, jeżeli prawo Układającej się Strony
Konwencji tak przewiduje, albo
następcę prawnego pierwszej lub drugiej powyżej wymienionej osoby,
zależnie od okoliczności.

Rozporządzenie UE o Wspólnotowym Prawie do Odmian Roślin (Council Regulation (EC) no. 2100/94 of 27 July 1994 on Community plant variety rights (Official Journal no. L 227, 01/09/1994 p. 1–30.))

Artykuł 11 — Uprawnienie do unijnego wyłącznego prawa do odmiany

1. *Osoba, która wyhodowała lub odkryła i opracowała (lub dopracowała, lub wytworzyła, lub wyprowadziła) odmianę albo jej prawny następca (sukcesor) do tytułu, oboje osoba i jej następca prawny — określani będą w dalszym ciągu jako **hodowca uprawniony do Unijnego wyłącznego prawa do odmiany**.*

Dyskusja

Jak z powyższego zestawienia wynika terminy autor lub twórca odmiany są używane zamiennie w ustawodawstwie polskim i jednoznacznie oznaczają osobę fizyczną, która wyhodowała (wytworzyła) albo odkryła i opracowała (wyprowadziła) nową odmianę (pierwotny hodowca, original breeder, ursprungzuechter).

Natomiast pojęcie hodowcy odmiany jest obecnie wieloznaczne. Pierwotnie, jak to jest w pierwszych trzech aktach prawnych, oznaczało osobę zachowującą odmianę (prowadzącą jej „hodowlę” zachowawczą). Autor był hodowcą odmiany ale tylko w tym wypadku, jeżeli prowadził jej „hodowlę” zachowawczą. Hodowla twórcza nie wchodziła w zakres zadań hodowcy.

Ustawa z 1987 r. rozszerzyła pojęcie hodowcy w następujący sposób: „**hodowca**” jest osobą prawną lub fizyczną, która jest właścicielem roślinnych materiałów hodowlanych i dokumentacji dotyczącej hodowli odmiany i zachowuje tę odmianę. Poza tym w ustawie zostało wprowadzone pojęcie **hodowcy uprawnionego** do zgłoszenia wniosku o wpisanie odmiany oryginalnej do rejestru. Autor może być

uprawnionym hodowcą jedynie jeżeli prowadzi hodowlę odmiany i jest właścicielem roślinnych materiałów hodowlanych oraz dokumentacji dotyczącej odmiany.

Następne ustawy poszerzają pojęcie hodowcy również na autora lub twórcę odmiany. Następuje to w wyniku przyjęcia definicji z Konwencji UPOV, która terminem hodowca (angielskie „breeder”, niemieckie „zuechter”, francuskie „obteneur”) oznacza dla potrzeb Konwencji osobę uprawnioną do uzyskania wyłącznego prawa do odmiany. Osobą taką jest twórca/autor odmiany (osoba fizyczna która wyhodowała lub odkryła i opracowała odmianę) lub jej następca prawny.

Dla porównania przedstawiono również prócz wypisów z polskich aktów prawnych odpowiednie definicje z Konwencji UPOV oraz ze Wspólnotowego Prawa do Odmian Roślin.

Podsumowując osoba fizyczna, która wyhodowała lub odkryła i opracowała odmianę jest różnie nazywana w polskim ustawodawstwie:

- **autorem odmiany** w dekreście o nasiennictwie z dnia 2 lutego 1955 roku i w ustawie o hodowli roślin i nasiennictwie z dnia 16 lutego 1961 roku oraz hodowcą, ale pod warunkiem że prowadzi hodowlę zachowawczą odmiany;
- **autorem odmiany i ewentualnie hodowcą uprawnionym** do zgłoszenia wniosku o wpisanie odmiany oryginalnej do rejestru, ale ten drugi tytuł przysługiwał jej albo jej pracodawcy lub zleceniodawcy, w ustawie o nasiennictwie z dnia 10 października 1987 roku;
- **twórcą odmiany oraz hodowcą odmiany**, ale ten drugi tytuł przysługiwał jej lub jej następcy prawnemu, w tym pracodawcy lub zleceniodawcy w ustawie o nasiennictwie z dnia 24 listopada 1995 roku; nowelizacja z dnia 15 września 2000 roku pozbawiła twórcę odmiany, który jest pracownikiem, prawa do odmiany i do tytułu hodowcy;
- **hodowcą odmiany** z wyłączeniem hodowcy, który jest lub był pracownikiem lub zleceniobiorcą — w ustawach o nasiennictwie i o ochronie prawnej odmian roślin z dnia 26 czerwca 2003 roku (z późniejszymi uzupełnieniami);
- **hodowcą odmiany** (po angielsku — breeder, po niemiecku — zuechter, po francusku — obteneur) w Konwencji UPOV
- **hodowcą odmiany** (po angielsku — breeder, po niemiecku — zuechter, po francusku — obteneur) w Rozporządzeniu Rady UE (WE) nr 2100/94 z dnia 27 lipca 1994 roku w sprawie wspólnotowego systemu ochrony odmian roślin.

W obu ostatnich przypadkach nazwa dotyczy osoby uprawnionej do korzystania z ochrony odmiany, a więc jej twórcy i jego następców prawnych. Aby odróżnić twórcę od jego następców prawnych we wniosku o uzyskanie unijnego prawa do odmiany, osobę która wyhodowała lub odkryła i opracowała odmianę nazywa się **pierwotnym hodowcą** (po angielsku — **original breeder**, po niemiecku — **ursprung zuechter**). Inne osoby występujące o przyznanie wyłącznego prawa do odmiany muszą wykazać w jaki sposób uzyskały to prawo.

Wnioski

Powyższe wieloznaczne, a więc nie do przyjęcia w aktach prawnych, pojęcie hodowcy znajdujemy w obowiązującej obecnie ustawie o nasiennictwie. Hodowca odmiany rośliny uprawnej to twórca, autor odmiany (pierwotny hodowca) lub jego obecny lub były pracodawca albo zleceniodawca, lub inna osoba uprawniona do uzyskania wyłącznego prawa do odmiany, lub następca prawny powyższych osób oraz osoba zachowująca odmianę.

Z przystąpieniem Polski do Konwencji UPOV pojęcie hodowca otrzymało dodatkowe znaczenia. Okazuje się, że angielski termin „breeder” lub niemiecki „zuechter” nie pokrywają się w pełni z polskim pojęciem hodowca. Mówiąc o hodowcy odmiany trzeba stosować dodatkowe określenia precyzujące o kogo chodzi w danym przypadku. Dla bardziej jednoznacznego formułowania ustaw należałoby powrócić do poprzednio stosowanego terminu autor lub twórca odmiany na określenie pierwotnego hodowcy odmiany.

Również w ustawodawstwie Unii Europejskiej terminy „breeder” i „zuechter” nie są w pełni jednoznaczne.